

DOOR EENDRACHT VICTORIE

DE GESCHIEDENIS VAN GEEN VERZETSORGANISATIE

J.L. van der Pauw

Tijdens het onderzoek voor zijn proefschrift over het verzet in Rotterdam tijdens de oorlog, stuitte J.L. van der Pauw op een merkwaardige verzetsgroep "Door Eendracht Victorie", die vooral in Schiedam actief was. In dit artikel vertelt hij hierover. Het onderzoek heeft ook geresulteerd in het boek "Guerrilla in Rotterdam".

Al kort na de aanvang van de bezetting ontstonden in Nederland de eerste particuliere initiatieven om bepaalde groepen personen die door toedoen van de bezetter in financiële of materiële nood dreigden te raken, hulp te bieden. Hiertoe werden ondermeer inzamelingsacties georganiseerd, al dan niet van clandestiene aard. Aanvankelijk richtten deze zich vooral op het verlenen van aanvullende steun aan weduwen en wezen van Nederlanders die in de meidagen van 1940 waren omgekomen, het toezenden van pakketjes met levensmiddelen e.d. aan mensen die om politieke redenen door de Duitsers gevangen gehouden werden en het ondersteunen van hun achtergebleven gezinnen. In het voorjaar van 1940 dreigde ook een andere groep financieel in de problemen te raken: de achtergebleven gezinnen van Nederlandse zeelieden die 'voor de Engelsen voeren'. Dit waren hoofdzakelijk zeevarenden die na de Duitse inval van 10 mei 1940 niet naar Nederland waren teruggekeerd, maar met hun schepen naar Engeland waren uitgeweken en zich daar ten dienste van de Nederlandse regering in ballingschap hadden gesteld. De rederijen in Nederland betaalden het grootste deel van de gage van deze zeelieden door aan hun gezinnen, maar de Duitsers kondigden in april 1941 aan dit te zullen gaan verbieden. Daarop deed de regering vanuit Londen een oproep aan de bevolking om deze gezinnen financieel te steunen en zij verklaarde zich voor de terugbetaling van die steun garant te stellen. Naar aanleiding van deze oproep werden vanaf juni 1941 te Hillegersberg voorbereidingen getroffen voor de organisatie van een illegaal steunfonds, de 'Zeemanspot'. Toen de Duitsers in oktober 1941 hun dreigement uitvoerden, trad dit steunfonds in werking. De materiële nood onder sommige delen van de bevolking lokte evenwel ook minder nobele initiatieven tot het inzamelen van gelden uit. Hierover is tot op heden nog weinig bekend; aanleiding om een opmerkelijk geval in dit genre eens boven water te brengen.

Het betreft de machinaties van een zekere *Jan de Ruiter* (1909-1943). Deze De Ruiter was geboren en getogen in Rotterdam. Hij trouwde daar in september 1940 en betrok toen met zijn echtgenote een woning juist over de gemeentegrens, in Schiedam-Oost. Jan de Ruiter verdiende de kost als chauffeur, boekhouder en vertegenwoordiger in surrogaatpreparaten. In augustus 1941 begon hij bovendien met het inzamelen van geld onder verscheidene personen uit zijn omgeving. Naar zijn zeggen waren deze gelden bestemd voor de ondersteuning van vrouwen en kinderen van Nederlandse zeelieden die in Engelse dienst voeren, alsook voor weduwen en wezen van in de oorlog gevallen Nederlanders en gezinsleden van politieke gevangenen. De Ruiter gaf zich daarbij uit voor een medewerker van een verzetsorganisatie genaamd D.E.V., wat stond voor *Door Eendracht Victorie*. Hij wist de door hem benaderde personen er toe te bewegen hem geld af te staan en sommigen kreeg hij zo ver dat ze voor hem onder hun familieleden en bekenden gingen collecteren.

Zo werden in totaal ten minste enkele duizenden guldens bijeengebracht. Volgens De Ruiter ging dit geld van hem via een koerier naar de leiding van D.E.V., die in Den Haag zou zetelen. Na verloop van tijd vertrouwde hij sommige van zijn geldgevers toe dat de organisatie D.E.V. nog een tweede geheime doelstelling had: met de ingezamelde gelden werden ook wapens gekocht, waarmee bij een Engelse invasie betrouwbare Nederlanders zouden worden uitgerust. Deze verzetsstrijders konden dan gewapenderhand de Engelsen steunen en vervolgens na de Duitse aftocht optreden als een 'ordedienst', die onbetrouwbare elementen, zoals N.S.B.'ers en personen met de Duitse nationaliteit, maar ook communisten, zou arresteren.

De illegale activiteiten van de kring rond Jan de Ruiter grepen weldra verder om zich heen. Een persoon benaderde een chemicus om voor sabotagedoeleinden springstoffen te maken (de chemicus weigerde dit), een ander leverde De Ruiter situatieschetsen van het vliegveld Schönwalde bij Berlijn, waar hij werkzaam was geweest en onderwijl spionage had bedreven. Weer anderen meenden de illegale zaak te steunen door aan De Ruiter diverse wapens af te staan, variërend van een oude, kapotte revolver tot een privéverzameling van elf negentiende-eeuwse officierssabels. Ook liet De Ruiter een van zijn contacten een anti-Duits vlugschrift vervaardigen, waarin ondermeer de doelstellingen van de organisatie D.E.V. werden vermeld: ondersteuning van in het bijzonder de gezinsleden van politieke gevangenen - aldus het pamflet - en de aankoop van wapens 'om Nederland te bevrijden van de onderdrukker'.

In werkelijkheid was er van een organisatie 'Door Eendracht Victorie' in het geheel geen sprake. Deze bestond uitsluitend in de beweringen van De Ruiter, die daarmee geen ander doel had dan zichzelf te verrijken. Ordinaire zwendel dus. Enkele personen die door De Ruiter voor het inzamelen benaderd waren, begonnen al vrij snel argwaan te krijgen. Een man, die van De Ruiter vijf procent provisie over het door hem bijeengebrachte geld kreeg - de naastenliefde was niet altijd even onbaatzuchtig - trok zich al in september of begin oktober 1941 terug. Een ander kreeg mettertijd ook zijn bedenkingen tegen De Ruiter, vooral nadat die hem in al te fantastische bewoordingen had verteld over de vervaardiging van illegale zenders en over de geheime contacten die hij zou onderhouden met de leiding van D.E.V. in Den Haag en met geparachuteerde Engelse militairen. De man eiste toen zijn geld terug en dreigde tegenover De Ruiter dat hij hem zou aangeven bij de politie. Dat heeft hij naar het schijnt uiteindelijk ook gedaan, vermoedelijk in april 1942, waardoor ook de Sicherheitspolizei van de zaak op de hoogte raakte.

In april/mei 1942 werd de hele kring rond Jan de Ruiter gearresteerd, of zoals de Sicherheitspolizei und S.D. het in haar jaarverslag over 1942 stelde: de verzetsorganisatie D.E.V. (in dit verslag abusievelijk voluit 'Door *Eenheid* Victorie' genoemd) werd opgerold - dat deze organisatie een fictie was, moest toen kennelijk nog duidelijk worden. In totaal werden 26 personen die met de zaak in verband stonden opgepakt. Van hen werden er 16 ter berechting overgedragen aan de Wehrmachtbefehlshaber in den Niederlanden, generaal F.C. Christiansen. Vier personen werden 'vom Verfahren abgetrennt', d.w.z. zij werden zonder vorm van proces naar een concentratiekamp gestuurd; de overige zes werden in vrijheid gesteld. De 16 personen die voor een proces waren geselecteerd, zijn waarschijnlijk allen inderdaad voor de rechter gebracht. Van hen werd Jan de Ruiter apart berecht. Alleen de afloop daarvan is bekend: De Ruiter werd op 7 december 1943 in Duitsland ter dood gebracht, naar verluidt door onthoofding. Van acht van de overige personen zijn evenwel de vonnissen bewaard gebleven. Zij stonden van 19 tot en met 21 april 1943 in Utrecht terecht voor het Heereskriegsgericht. Een van hen, H.J. Ulsamer, de man die de situatieschetsen van vliegveld Schönwalde had gemaakt, werd wegens spionage ter dood veroordeeld. Dit vonnis werd ruim twee weken later door Christiansen omgezet in een gevangenisstraf van onbepaalde duur zonder contact met de buitenwereld (zgn. 'Nacht und Nebel'-gevangenschap; Ulsamer kwam uiteindelijk om in Bergen-Belsen). Vier anderen kregen tuchthuisstraffen van vier tot tien jaar wegens lichte gevallen van 'Feindbegünstigung' (hulp aan de vijand) al dan niet in combinatie met medeplichtigheid aan spionage en onbevoegd wapenbezit. De drie overigen van het achttal werden

vrijgesproken. Het was het gerecht volkomen duidelijk geworden dat de organisatie 'Door Eendracht Victorie' in werkelijkheid helemaal niet had bestaan, maar voor het bepalen van de strafmaat achtte het dit feit van weinig betekenis: 'Massgebend ist die Willensrichtung', d.w.z. alleen al de wil om aan de doelstellingen van de organisatie mee te werken was aanleiding genoeg om straffen op te leggen. Bovendien wilde het gerecht van de hoogte van die straffen een afschrikkende werking doen uitgaan. De enige concessie in het vonnis was dat de hulp aan de vijand werd aangemerkt als 'Feindbegünstigung im leichteren Sinne', aangezien deze activiteit door het ontbreken van een werkelijke organisatie niet had kunnen leiden tot schade voor het Duitse Rijk en zijn bondgenoten, noch tot voordeel van de vijand.

De geschiedenis van 'Door Eendracht Victorie' is niet uniek in de zin dat er onder de dekmantel van verzetswerk niet vaker zelfverrijking plaats had. Wat dat betreft bestond er, vooral in de latere jaren van de bezetting een aanzienlijke verscheidenheid aan dubieuze dan wel ronduit criminele praktijken. Wat echter het bedrog van Jan de Ruiter wel een op zichzelf staand geval maakt, is dat hij een fictieve organisatie creëerde die, paradoxaal genoeg, door de bezetter als een werkelijk bestaande groepering is opgerold en waarvan de meeste leden de tol hebben moeten betalen voor de illegale activiteiten die zij in het kader van deze organisatie hadden gemeend te verrichten. Het profijtelijke spel dat De Ruiter met 'Door Eendracht Victorie' heeft willen spelen, is daardoor uitgelopen op een bizarre tragedie.

BRONNEN

RIOD, HSSPF-37c, Jahresbericht 1942: RIOD, Collectie 214, Personal-Akten Zuchthaus Rheinbach: G.H. Lafort, K.E. Wits; RIOD, Erelijst: H.J. Ulsamer; Gemeentearchief Schiedam, persoonskaart J. de Ruiter (1909); Informatie S.Ph. Louis, Schiedam, april 1995; Informatie M.J. Ulsamer, Schiedam, april 1995; Informatie H.C. Loef-Ulsamer, Schiedam, april 1995; P. Sanders, *Het Nationaal Steunfonds - Bijdrage tot de geschiedenis van de financiering van het verzet, 1941-1945*, 's-Gravenhage 1960, p.1-3; Vergelijk: L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* (geannoteerde uitgave), deel 3, p.228 (voetnoot).